

HUOSTAANOTON KUVA SUOMALAISEN TUTKIMUKSEN VALOSSA

Susanna Helavirta: *YTT, tutkijatohtori, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Tampereen yliopisto*

Riitta Laakso: *YTT, yliopistotutkija, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Tampereen yliopisto*

Tarja Pösö: *YTT, professori, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Tampereen yliopisto*

susanna.belavirta@uta.fi, riitta.laakso@uta.fi, tarja.poso@uta.fi

Janus vol. 22 (3) 2014, 288–298

HUOSTAANOTON NÄENNÄINEN SELKEYS

Huostaanotossa julkinen valta puuttuu yksityisiin vanhemmuussuhteisiin siirtämällä lapsen vanhempiensa välittömästä kasvatuksesta ja huolenpidosta julkisen vallan kasvatukseen ja huolenpitoon. Tämä voi tapahtua joko kaikkien osapuolten yhteisessä ymmärryksessä – kuten Suomessa on tapana – tai vanhempien ja/tai tietynikäisten lasten vastustaessa huostaanottoa. Huostaanotto muuttaa vanhemmuussuhteita sekä lasten ja vanhempien arkista kanssakäymistä, sillä huostaanoton seurauksena vanhemmat ja lapsi eivät asu tai elä arkea yhdessä, vaan he tapaavat sovittujen käytäntöjen mukaisesti. Samalla lapsen muu kasvuympäristö voi muuttua. Lapsen on ehkä vaihdettava koulua tai osallistuminen vanhoihin harrastuksiin ei ole enää mahdollista, koska etäisyydet sijaishuoltopaikan ja vanhan koulun ja harrastusten välillä ovat liian suuret. Huostaanoton vaikutukset ulottuvat lapsen ja vanhemman elämää laajemmalle, sillä myös muu perhe, suku ja ystävät elävät huostaanottoa todeksi.

Huostaanotto perustuu lainsäädäntöön ja se edellyttää viranomaispäätöksiä. Koska huostaanotossa käytetään merkittävää yhteiskunnallista valtaa puuttua asianosaisten perusoikeuksiin (Huh-
tanen 2001), on perusteltua määritellä huostaanotto käsitteellisesti lainsäädän-

nön pohjalta. Lainsäädäntöön nojaavan lähestymistavan ohella huostaanottoa voidaan kuitenkin tarkastella myös palvelujärjestelmän, asiantuntijatyön, asianosaiskokemusten tai kulttuuristen esitysten näkökulmasta. Näkökulman valinta voi johtaa keskenään merkittävästikin erilaisiin tulkintoihin huostaanotosta (Pösö 2014). Näkökulmasta riippuen lainsäädännön tapa määrittää huostaanottoa voi tulla yhtä lailla tarkastelun kohteeksi kuin sen lähtökohdaksi. Lainsäädännön pohjalta tehty huostaanoton määrittely on siten vain näennäisesti selkeä.

Tutkimuksessa on hyödyllistä purkaa auki se, mitä huostaanotolla kussakin yhteydessä tarkoitetaan käsitteen näennäisen selkeyden välttämiseksi. Tässä puheenvuorossa etsimme näkökulmia ja avauksia sille, miten huostaanottoa voisi käsitteellistää tutkimuksessa muuten kuin lainsäädännön määrityksin. Lähestymme aihetta tarkastelemalla suomalaista alan tutkimusta ja kysymme, mitä on tutkittu huostaanottona ja millaista näkemystä huostaanottoon tutkimukset tarjoavat. Suomalaisen tutkimuksen esittely tapahtuu kolmen pääteeman varassa.

KATSAUKSEN AINEISTO JA MENETELMÄ

Katsauksen aineistona ovat tutkimukset, jotka käsittelevät huostaanottoa joko ottamalla tarkastelun kohteeksi nimenomaan huostaanoton tai siihen välittömästi liittyvät ilmiöt. Koska huostaanotto on varsin kansallinen ratkaisu ja sen perusteet ja vaikutukset vaihtelevat merkittävästikin eri maiden välillä (Gilbert ym. 2011), keskitymme tässä vain suomalaisen huostaanoton tutkimuksiin. Lisäksi aineisto on rajattu koskemaan vain suomeksi julkaistuja tutkimuksia ja siksi tarkastelun ulkopuolelle jäävät kansainvälisissä aikakauslehdissä ja teoksissa julkaistut artikkelit.

Tutkimuskatsaus on tehty käyttäen hyväksi yliopistojen yhteistä Melindatietokantaa ja Arto-artikkelitietokantaa. Hakusanoina tietokannoissa ovat olleet sekä ”huostaanotto” että ”sijaishuolto”. Tämän lisäksi muun lastensuojelututkimuksen kautta hankkimamme kokemus ja tehdyt lastensuojelututkimusten koonnit (Eronen 2007; Pekkarinen 2011) ovat ohjanneet hakemaan tekstejä, jotka eivät ole osuneet sähköisten hakutoimintojen haaviin. Aineistoon on otettu tutkimuksia myös keskinäisten viittausten pohjalta. Tiukkaa ajallista rajausta tutkimusten etsinnässä ei ole tehty, mutta jo sähköisten tietokantojen käyttö painottaa vahvimmin melko tuoreita tutkimuksia. Olemme rajanneet katsauksen ulkopuolelle muut opinnäytetyöt kuin väitöskirjat ja liseniaatin työt sekä selvitykset ja raportit, koska kiinnostuksemme on ollut nimenomaan tutkimuksissa. Tosin rajan vetäminen selvitysten ja tutkimusten välille ei ole ollut aina yksiselitteinen. Selvityksissä on tehty paljon tärkeää tiedontuotantoa, mutta jos niiden ta-

voitteet ja toteutustavat ovat ensisijaisesti käytännöllisiä, olemme jättäneet ne aineiston ulkopuolelle.

Edellä mainittujen rajausten kautta saimme tarkasteltavaksemme kaiken kaikkiaan noin 60 tutkimusta. Vaikka tavoitteena oli melko systemaattinen katsaus alan tutkimukseen, emme väitä, että katsauksemme on tavoittanut kaikkia huostaanottoa koskevia tutkimuskeskusteluja. Huostaanottoa koskevaa tutkimusta on tehty enemmän kuin ennakolta odotimme aiempien tutkimuskatsausten (esim. Eronen 2007; Pekkarinen 2011) pohjalta. Toki kyse on myös eri katsauksissa tehdyistä rajauksista sen suhteen, minkä tutkimuksen ymmärretään kuuluvan huostaanotto-tutkimukseen.

Tutkimuskatsaukseen päätyneestä aineistosta on tunnistettavissa tiettyjä ominaispiirteitä, jotka luonnehtivat huostaanottoa koskevaa tutkimusta Suomessa. Aineiston tutkimuksia leimaa ensinnäkin monitieteisyys. Huostaanotto on innoittanut tutkimusaiheena niin kasvatustieteissä, erityispedagogiikassa, oikeustieteissä, hallintotieteissä, sosiologiassa, psykologiassa, psykiatriassa kuin sosiaalityössä. Toinen huostaanotosta tehdyille tutkimuksille tyypillinen piirre on se, että väitöstutkimusten ja ammatillisten liseniaattitöiden osuus on suuri eli iso osa huostaanottotutkimuksista on opinnäytetöitä. Opintojen jälkeisiä tutkimuksia tai tutkimushankkeita on niukasti. Opinnäytetyöpainotteisuudesta luonnollisesti seuraa se, että tutkimustahoina ovat olleet määrällisesti eniten yliopistot. Niiden lisäksi selvästi esillä olevia tutkimusinstituutioita ovat THL (entinen STAKES) ja Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Yksittäisiä

tutkimustahoja edustavat sosiaalialan osaamiskeskukset, lastensuojelujärjestöt ja Kela. Kolmas huostaanottotutkimuksille yleinen piirre on niiden ajallinen samanaikaisuus. Huostaanottoa koskevia tutkimuksia tehtiin muutamia 1950-luvulta (esim. Törnudd 1956; Salo 1956) sekä 1990-luvulla (esim. Pösö 1993; Heino 1997; Forsberg 1998). Erityisen vilkkaasti huostaanottoa on kuitenkin alettu tutkia 2000-luvun alkaessa useilla tieteenaloilla. Tutkimustiedon lisääntyneestä käytännön tarpeesta saattaa kertoa se, että erityisesti sosiaalityöntekijöiden ammatilliset lisensiaattityöt ovat huostaanoton tarkastelussa lisääntyneet.

Olemme lukeneet huostaanottotutkimuksia kysymällä, mitä Suomessa on tutkittu huostaanottona ja miten sitä on tutkittu. Luentatapaamme voi pitää kuvailevana (ks. esim. Salminen 2011). Kiinnostuksemme on ollut ennen kaikkea tutkimusten tiedollisissa tavoitteissa ja tiedon tuottamisen tavoissa. Kyseinen tarkastelu tuottaa toisaalta tietoa siitä, millaiset asiat ovat olleet huostaanotossa tutkimuksellisen kiinnostuksen kohteena, ja millä tavoin ja mistä tietoa on haettu. Samalla tarkastelu tuo näkyviin olemassa olevia tapoja lähestyä huostaanottoa käsitteellisesti. Tämä antaa mahdollisuuden tehdä näkyväksi sekä tutkimuksellisia tihentyymiä että aukkoja.

Teemallisesti tutkimus käsittelee huostaanottoa päätöksenä, huostassaolona (sijaishuoltona) ja huostaanoton jälkeisenä aikana. Esittelemme seuraavassa tutkimuskatsausta tämän jaottelun pohjalta.

HUOSTAANOTTO PÄÄTÖKSENÄ

Tutkimuksissa huostaanottoa on lähestytty päätöksenä ja sitä on valotettu erityisesti tutkimalla tahdonvastaisia huostaanottoja (esim. Kajava 1997; Saurama 2002; Korpinen 2008; Kuula & Marttunen 2009; Hiitola ja Heinonen 2009; Hiitola 2011; de Godzinsky 2012¹). Näiden tutkimusten aineisto koostuu pääasiassa asiakirjoista. Niitä on kerätty ennen kaikkea hallinto-oikeuksista, jolloin asiakirjatieto kattaa paitsi päätöksen, myös huostaanottoa edeltävän valmisteluprosessin.

Huostaanottoa päätöksenä tarkastelevissa tutkimuksissa on oltu kiinnostuneita toisaalta niistä syistä, jotka ovat johtaneet huostaanottoon, ja toisaalta ammattilaisten argumentaatiosta ja huostaanoton tarpeen määrittämisestä (esim. Salo 1956; Törnudd 1956; Kähkönen 1994; Kitinoja 2005; Myllärniemi 2006; Hiitola 2008; Kataja 2012; Ahonen 2013). Huostaanottopäätökseen johtaneita syitä ja tavoitteita on tarkasteltu myös ajassa muuttuvana ammatillisena ja yhteiskunnallisena ymmärryksenä ja ajatteluna (mm. Saurama 2002; Pekkarinen 2010). Tyypillinen piirre tutkimuksissa on myös se, että huostaanoton syitä ja tarpeita on tarkasteltu alueellisesti tai paikallisesti joko yksittäisten seutujen, kuntien tai sosiaalitoimistojen kautta (Salo 1956; Törnudd 1956; Myllärniemi 2006; Hiitola 2008).

Huostaanottoa päätöksentekona on lähestytty käsitteellisesti lapsen etuun ja oikeuksiin (esim. Kajava 1997; Huh-
tanen 2001; Selin 2008) sekä poikkeavuuden määrittelyyn ja rajanvetoon (esim. Kataja 2012) liittyvänä asiana.

Sen lisäksi sitä on tarkasteltu yksittäiseen sosiaalisen ongelmaan kiinnittyvänä ilmiönä. Huostaanottoa on tehty näkyväksi vanhempien väkivaltaan (Hiitola 2011), nuorten huumeiden käyttöön (Kemppainen 2006), sikiöaikaisen lapsen päihteille altistumiseen (Viittala 2001) sekä nuorten rikollisen käyttäytymiseen (Kuula ja Marttunen 2009) liittyvänä päätöksenä.

Huostaanoton päätöstä sivuaa sijaishuoltopaikan valintaa koskevan päätöksenteon tutkimus. Tuore tutkimus (Laakso 2013) tekee näkyväksi tätä aiemmin vähäiselle tarkastelulle jäänyttä aihetta (vrt. Hiitola 2008; Heinonen 2011). Tutkimuksessa tarkastellaan asi-anosaishaastatteluihin tukeutuen sitä, miten sijaishuoltopaikan valinta on kunnissa organisoitu, millaisin perustein lapselle valitaan sijaishuoltopaikka ja miten lapsen etu valinnassa toteutuu.

Vaikka huostaanotto on Suomessa väliaikainen, on päätöstä huostassa pidon lakkauttamisesta tutkittu vähemmän kuin päätöstä huostaanotosta. Lakkauttamiseen liittyvät tutkimukset (esim. Pitkänen 2008; Hiitola 2009) pohjautuvat asiakirjatietoon, mutta yhdistävät sitä osin muulla tavoin kerättyyn asiantuntijatietoon.

Asiantuntijoiden tuottama tieto on hallinnut tutkimusta huostaanotto-päätöksistä. Yksittäisiä haastattelu- tai havainnointitutkimuksia lukuun ottamatta asiantuntijanäkemyksiä on tavoiteltu asiakirjoista, joita on kirjoitettu viranomaistoimintaa varten. Lapset ja vanhemmat ovat välillisesti esillä asiakirjoissa, mutta yleensä asiantuntijoiden tulkitsemina. Huomionarvoista onkin, että lapsilähtöisyydestä ja lasten osalli-

suuden korostamisesta huolimatta tutkimuksessa on vain viittauksenomaista tietoa lasten huostaanottopäätökseen liittyvistä kokemuksista.

HUOSTASSAOLO

Huostassa olon aikaan liittyviä tutkimuksia on Suomessa tehty huostaanottopäätökseen verrattuna enemmän, eri aineistoilla ja eri näkökulmista käsin. Tutkimuksissa on oltu kiinnostuneita huostaanotettujen lasten kokemuksista, sosiaalisista suhteista ja huostassaolon arjesta (esim. Valkonen 1995; Törrönen 1999; Laurila 1999; Pösö 2004; Rautio 2004; Laakso 2009; Reinikainen 2009; Hämäläinen 2012; Eronen 2012; Törrönen ja Vauhkonen 2012) joko tässä hetkessä (esim. Pösö 2004; Hämäläinen 2012; Känkänen 2013) tai jälkikäteen muisteltuna (esim. Jahnukainen 2004; Reinikainen 2009; Eronen 2012; Törrönen ja Vauhkonen 2012; Valkonen ja Pasanen 2012). Tutkimuksissa on myös haluttu tietää huostassa olevien lasten ja nuorten psykiatrisista oirekuvista (Lehto-Salo 2011; Manninen 2013) sekä kehityksellisistä suojaavista – tai riskitekijöistä (Pasanen 2001; Viittala 2001; Hukkanen 2002). Lapsen osallisuus (Kouvonen 2011), lapsiin kohdistuvat rajoitustoimenpiteet (Kekoni ym. 2008; Hoikkala 2011) sekä lasten väkivalta-koemukset lastensuojelulaitoksissa ja sijaisperheissä (Ellonen ja Pösö 2010) ovat tutkimuksia, joiden kautta voi välillisesti rakentaa kuvaa huostassaoloajasta lapsen oikeuksien näkökulmasta.

Aivan viime vuosina on kiinnostuttu tarkastelemaan vanhempien kokemuksia huostaanotosta, asiakirjoista ja ennen kaikkea huostassaolon aikaisista

vanhemmuuden muutoksista ja tuen tarpeista (Sinko ja Virokannas 2009; Saarikallio-Torpp ym. 2010; Tuovinen-Kakko 2011; Vierula 2012; Gauffin 2013). Huostassaolo ja vanhemmuuden kysymykset on liitetty erityisen vahvasti äiteihin. Myös kadonneista vanhemmista on oltu kiinnostuneita huostassaolon aikana (Pajari 2013).

Huostassaoloa koskevista tutkimuksista merkittävä osa paikantuu varsin erityiseen huostassaolon paikkaan eli koulukotiin. Tutkimuksissa on selvitetty, millaisia eri asiakkuuspolkuja pitkin koulukotiin tullaan (Kitinoja 2005) ja mitä koulukoti merkitsee siellä asuvalle nuorelle (Pösö 2004). Lisäksi on tutkittu tyttöjen suojelukasvatusta (Vehkalahti 2009), taidelähtöisten menetelmien käyttöä (Känkänen 2013) sekä nuorten kokemuksia ja vaiheita koulukodista kotiuttamisen jälkeen (Jahnukainen 2004). Koulukodissa huostassa olevien nuorten psyykkistä tilaa on selvitetty psykologisten tutkimusten avulla (Lehto-Salo 2011; Manninen 2013).

Sijaishuoltopaikkojen toimintaa tarkastelevia tutkimuksia on aineistossamme määrällisesti niukasti (esim. Pösö 1993; Laakso 2009; Heinonen 2011; Känkänen 2013). Näissä tutkimuksissa huostassaoloon on liitetty poikkeavuuden määrittelyn tarkastelua, sijaishuollon ammatillisuuden jäsentämistä tai uuden ammatillisen toimintatavan etsimistä sekä selvitetty eri asianosaisten välistä yhteistyötä. Painotus on selvästi laitostoinnissa perhehoidon ja perhehoitajien jäädessä tutkimuksista sivuun.

Huostassaoloon liittyviä näkökulmia on tutkittu pääasiassa laadullisten ja pienten, usein paikallisesti esimerkiksi

yhteen tai kahteen lastensuojeluyksikköön, rajautuneiden aineistojen avulla (esim. Reinikainen 2009; Eronen 2012; Valkonen ja Pasanen 2012). Kaiken kaikkiaan huostassaoloon kohdistuvissa tutkimuksissa korostuu huostaanotto-päätöstä tarkastelevia tutkimuksia selkeämmin moniäänisyys: huostassaoloa on tutkittu niin lasten, vanhempien, sijaishuollon toimijoiden kuin sosiaalityöntekijöidenkin näkökulmasta. Tutkimukset ovat myös menetelmällisesti ja aineistoiltaan monipuolisempia kuin huostaanottopäätöstä tarkastelevat tutkimukset. Huostassaoloa on tutkittu etnografisella ja narratiivisella tutkimusotteella sekä haastattelemalla lapsia joko kahden kesken tai ryhmässä. Tutkimuksissa on käytetty myös toiminnallisia ja osallistavia tutkimusmenetelmiä. Viranomaistietoa on kerätty sekä asiakirjoista että yhdistäen asiakirjojen tietoa ja työntekijöiden muistia.

HUOSTAANOTON JÄLKEEN

Huostaanottona on tutkittu myös sitä, mitä huostassaolon jälkeen tapahtuu. Huostassaolon jälkeisten asioiden tutkimusta on vasta viime vuosina lähestytty seurausten ja vaikutusten tutkimisena. Tämä tutkimuskiinnostus on ohjannut käyttämään rekisteriaineistoa. Eri rekistereistä koottuja tietoja yhdistämällä on vertailtu kodin ulkopuolelle sijoitettujen ja huostaanotettujen lasten tilannetta nuorina aikuisina muihin samana vuonna (1987) syntyneisiin (Heino ja Johansson 2010; Kestilä ym. 2012a; Kestilä ym. 2012b; Kataja ym. 2014). Seurantatutkimuksissa vertailua on tehty suhteessa koulutustasoon, taloudelliseen tilanteeseen, työelämään kiinnittymiseen, perheeseen, mie-

lenterveydenongelmiin ja rikollisuuteen. Rekisteriaineistojen pohjalta on myös haluttu selvittää kodin ulkopuolelle sijoittamisen riskitekijöitä sekä hyvinvointiongelmiin ylisukupolvista jatkumoa.

Kansallisten rekisteritutkimusten lisäksi huostaanotettujen lasten tilannetta on seurattu myös alueellisesti. Näissä tutkimuksissa (Hiitola 2008; Eronen 2013) arviointia ovat tehneet lastensuojelun sosiaalityöntekijät ja vertailukohtana on ollut huostaanotettujen lasten tilanne ennen huostaanottoa ja sen jälkeen. Seuranta on tehty myös yksittäisiin lastensuojelulaitoksiin sijoitettujen lasten osalta (esim. Jahnukainen 2004; Reinikainen 2009; Jahnukainen ja Hyytiäinen 2009). Metodologisesti muista seurantatutkimuksesta poikkeava on tutkimus, jossa huostassa olleiden nuorten haastattelijoina olivat nuoret aikuiset, jotka ovat itsekin olleet joskus huostaanotettuina (Törrönen ja Vauhkonen 2012).

Huostaanoton jälkeistä aikaa on tarkasteltu muutamissa tutkimuksissa myös laissa määriteltynä jälkihuoltotyönä (ks. Kivistö 2006; Raitakari 2006). Kiinnostus on ollut ennen kaikkea niissä käytännöissä ja nuorten kokemuksissa, jotka liittyvät jälkihuoltotyöhön ja palveluihin.

HUOSTAANOTON KUVA

Äärimmilleen yksinkertaistettuna huostaanotosta näyttäisi piirtyvän seuraavankaltainen kuva suomalaisen huostaanototutkimuksen valossa:

- huostaanotto on päätös, jota kuvaa asiantuntijoiden tuottama asiakirjatieto nimenomaan tahdonvastaisten huostaanottojen osalta

- huostaanotto on myös huostassaoloa (ja huostassapitoa), jonka kuvaaminen on moniäänistä ja jonka tutkimisessa käytetään erilaisia, erityisesti kokemuspohjaisesti painotettavia laadullisia menetelmiä

ja

- huostaanotolla on huostassaolon jälkeisiä seurauksia ja vaikutuksia, joita kuvaavat viranomaisen ylläpitämät rekisterit ja asianosaisten omat kokemukset.

Näiden tihentymien teoreettiset taustakiinnittymät ovat moninaisia. Suomalaisen huostaanototutkimuksen intressinä on ollut vahvasti empiirisen kuvauksen tekeminen ja siksi teoreettisiin lähtökohtiin ja niiden edelleen kehittelyyn on kohdistunut empiiristä tiedontuotantoa vähäisempää kiinnostusta. Teoreettiset sitoumukset eivät ole pyrkineet huostaanoton käsitteellistämiseen, vaan esimerkiksi hyvinvoinnin, kokemusten tai muiden vastaavien tarkastelun kohteena olevien asioiden empiiriseen analyysiin. Suomalaisen tutkimuksen anti onkin siksi luettavissa ensisijaisesti sen osalta, miten huostaanotto on otettu empiirisen tutkimuksen aiheeksi.

Monia yksittäisiä empiirisesti virittyviä teemoja jää kuitenkin tihentymien ulkopuolelle. Esimerkiksi niin sanottu suostumukseen perustuva huostaanotto, huostassaolon aikaiset päätökset, sijoitettujen lasten sosiaaliset suhteet ja osallisuus tavanomaisen lapsuuden instituutioihin, sijaishuollon toimintatavat ja arjen käytännöt, sekä van-

hempien näkemykset sijaishuollosta ovat nimettävissä puuttuvien teemojen joukkoon. Toimijoista isät ja perhehoitajat perheineen ovat vähällä huomiolla. Huostaanoton ja sijaishuollon valvonta, suhteet muihin järjestelmiin ja kustannukset ovat yhtä lailla olleet vain satunnaisesti huomion kohteena.

Edellä sanotun pohjalta voi sanoa, että huostaanottoa koskeva tieto on monialaisuudessaan pirstaleista, hajanaista ja yksittäistä. Tämä on tehtyjen selvitysten mukaan ominaista suomalaiselle lastensuojelututkimukselle (esim. Pekkarinen 2011). Siksi tutkimusten pohjalta ei voida tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä ilmiöstä nimeltä huostaanotto. Tutkimus ei anna myöskään kriittisiä välineitä arvioida erilaisilla tutkimusasetelmilla tuotettua tietoa (esim. Heino ym. 2013). Kysymys siitä, *miten* huostaanotosta tiedetään, on myös oleellinen (Helavirta 2011), mutta toistaiseksi se on innoittanut tutkijoita vain satunnaisesti.

LOPUKSI

Lainsäädännön määrittelemään huostaanottoon suomalainen tutkimus tuo kaksi tärkeää lisäulottuvuutta: se on sekä päätös että kokemus. Päätös viittaa viranomaisten toimintaan, kokemus huostaanoton eri asianosaisiin. Näiden pohjalta ei voi kuitenkaan muotoilla ehdotusta sellaisesta huostaanoton käytökäsitteestä, jota sosiaalityön tutkimus voisi käyttää. Edellä esitetty tarkastelu vahvistaa, että huostaanoton teoreettinen erittely on edelleen tarpeellista.

Kysymys siitä, *miten* huostaanotto käsitteellisesti määritellään ja millaisten

näkökulmien pohjalta sitä tarkastellaan, ei ole vain tutkimuksen asia. Kun pyritään kehittämään lastensuojelua kuten esimerkiksi Toimiva lastensuojelu -raportissa (2013) esitetään, tarvitaan ymmärrys siitä, mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta lastensuojelussa. Jos pyritään luomaan esimerkiksi kansallisesti käytössä olevia luokittelujärjestelmiä huostaanottoa koskeväksi tietopohjaksi, tarvitaan yhteistä ymmärrystä luokittelun kohteena olevasta ilmiöstä. Mahdollista on, että luokittelu perustuu lainsäädännön käsitteille ja sitä kautta kerätään tietoa siitä, onko lapsen kehitys ja hyvinvointi vakavasti vaarantunut, onko avohuollon tukitoimenpiteitä käytetty riittävästi ja onko toimenpide lapsen edun mukainen. Nämä ovat huostaanoton perusehtoja, eivät sen sisällöllistä kuvausta. Siksi on tärkeää, että huostaanoton näennäisestä selkeydestä otettaisiin etäisyyttä ja kysyttäisiin entistä monitasoisemmin ja kriittisemmin sitä, mikä huostaanotto voisi olla tutkimuksen käsittein kerrottuna.

VIITE

1 Mainitsemme vain joitakin esimerkkejä niistä tutkimuksista, jotka liittyvät käsiteltävään aiheeseen. Listauksia ei tule pitää kattavina.

KIRJALLISUUS

Ahonen, Arja (2013) Lapsen edun argumentaatio sijaishuollossa. Lisensiaatintutkimus. Turku: Turun yliopisto, sosiaalipoliittikan laitos.
de Godzinsky, Virve-Maria (2012) Huostaanottoasiat hallinto-oikeuksissa. Tutkimus tahdonvastaisten huostaanottojen päätöksentekomenettelystä. Oikeuspo-

- liittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 260. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Ellonen, Noora & Pösö, Tarja (2010) Lasten väkivaltakokemukset lastensuojelulaitoksissa ja sijaisperheissä. Yhteiskuntapolitiikka 75 (1), 34–44.
- Eronen, Tuija (2013) Viisi vuotta huostaanotosta. Seurantatutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalisista poluista. Raportti 4. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Eronen, Tuija (2012) Lastenkoti osana elämäntarinaa. Narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista. Acta Universitatis Tamperensis 1713. Tampere: Tampere University Press.
- Eronen, Tuija (2007) Katsaus 2000-luvulla julkaistun suomalaisen lastensuojelututkimukseen. <http://www.sosiaaliportti.fi/File/2f272051-7b88-4b1c-b0b655b1>. Luettu 12.11.2013.
- Forsberg, Hannele (1998) Perheen ja lapsen tähden – etnografia kahdesta lastensuojelun asiantuntijakulttuurista. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Gauffin, Katri (2013) Sijaishuollon aikainen sosiaalityö äitien kokemana. Lisen-siaatintutkimus. Turku: Turun yliopisto, sosiaalityön laitos.
- Gilbert, Neil & Parton, Nigel & Skivenes, Marit (toim.) (2011) Child Protection Systems. International Trends and Orientations. New York: Oxford University Press.
- Heino, Tarja & Eronen, Tuija & Kataja, Kati & Kestilä, Laura & Känkänen, Päivi & Paananen, Reija & Pösö, Tarja & Rainio, Anna Pauliina (2013) Suojassa, syrjässä, selvinneenä. Pitkittäistutkimus huostaan otetuista ja sijoitetuista lapsista. Teoksessa Juha Reivinen & Leena Vähäkylä (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus, 50–68.
- Heino, Tarja & Johansson, Marianne (2010) Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina. Teoksessa Ulla Hämäläinen & Olli Kangas (toim.) Perhepiirissä. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 266–293.
- Heino, Tarja (1997) Asiakkuuden hämäryys lastensuojelussa: Sosiaalityöntekijän tuottama määrittely lastensuojelun asiakkaaksi. Tutkimuksia 77. Helsinki: Stakes.
- Heinonen, Hanna (2011) Sadoissa verkoissa sukkulointia – kumppanuudet sijaishuollossa. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Helavirta, Susanna (2011) Lapset hyvinvointitiedon tuottajina. Acta Universitatis Tamperensis 1669. Tampere: Tampere University Press.
- Hiitola, Johanna (2011) Vanhempien tekemä väkivalta huostaanottoasiakirjoissa. Janus 19 (1), 4–19.
- Hiitola, Johanna (2009) Erilaisin eväin huostassapidon jälkeen. Selvitys Tampereella, Hämeenlinnassa, Porissa ja Tampereen seutukunnassa vuonna 2007 lakkautetuista huostaanotoista. Avauksia 15. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hiitola, Johanna (2008) Selvitys vuonna 2006 huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista. Lastensuojelun kehittäminen Tampereella, Tampereen seutukunnassa ja Etelä-Pirkanmaalla-hanke. Työpapereita 21. Helsinki: Stakes.
- Hiitola, Johanna & Heinonen, Hanna (2009) Huostaanotto ja oikeudellinen päätöksenteko. Hallinto-oikeuksien ratkaisut huostaanottoasioissa 2008. Raportti 46. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hoikkala, Susanna (2011) Ratsauksia ja kusitestejä. Päihde- ja huumekontrolli lastensuojelulaitoksessa. Teoksessa Mirja Satka, Leena Alanen, Timo Harrikari & Elina Pekkarinen (toim.) Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Tampere: Vastapaino, 243–278.
- Huhtanen Raija (2001) Huostaanotosta, henkilökohtaisesta vapaudesta ja perhelämän suojasta. Teoksessa Ilpo Paaso (toim.) Esko Riepuhan juhla-kirja. Tampere: Finn-publi-shers Oy, 203–233.
- Hukkanen, Raija (2002) Psychosocial Problems of Children Placed in Children's Homes. Turun yliopiston julkaisu- ja sarja D osa 524. Turku: Turun yliopisto.
- Hämäläinen, Kati (2012) Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 56. Helsinki: Väestöliitto.
- Jahnukainen, Markku (2004) Koulukodissa ja koulukodin jälkeen. Vuosina 1996 ja 2000 valtion koulukodeista kotiutet-

- tujen nuorten koulukotikokemukset ja jälkiseuranta vuoteen 2002. Aiheita 29. Helsinki: Stakes.
- Jahnukainen, Markku & Hyytiäinen, Minna (2009) Jalanjalkia seuraamassa. Jälkiseurantatutkimus SOS-lapsikylissä kasvaneiden elämänvaiheista. Helsinki: SOS-lapsikylä ry.
- Kajava, Mirja (1997) Lapsen etu huostaanotto-prosessissa: tutkimus pakkohuostaanotoista. Acta Universitatis Ouluensis E, 26. Oulu: Oulun yliopisto.
- Kataja, Kati & Ristikari, Tiina & Paananen, Reija & Heino, Tarja & Gissler, Mika (2014) Hyvinvointiongelmien ylisukupolviset jatkumot kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten elämässä. Yhteiskuntapolitiikka 79 (1), 38–54.
- Kataja, Kati (2012) Lapsuuden rajoilla? Normaalin ja poikkeavan määrittäminen huostaanotto-asiakirjoissa. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 78. Turku: Koulutussosiologian tutkimuskeskus.
- Kekoni, Taru & Kitinoja, Manu & Pösö, Tarja (2008) Erityinen huolenpito koulukodeissa. Raportteja 36. Helsinki: Stakes.
- Kemppainen, Sirkka-Liisa (2006) Itseltään huostaan otetut: huumetaustaiset pojat lastensuojelulaitoksessa. Lisensiaatintutkimus. Rovaniemi: Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.
- Kestilä, Laura & Väisänen, Antti & Paananen, Reija & Heino, Tarja & Gissler, Mika (2012a) Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuorina aikuisina. Rekisteripohjainen seurantatutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. Yhteiskuntapolitiikka 77 (6), 599–620.
- Kestilä, Laura & Paananen, Reija & Väisänen, Antti & Muuri, Anu & Merikukka, Marko & Heino, Tarja & Gissler, Mika (2012b) Kodin ulkopuolelle sijoittamisen riskitekijät: rekisteripohjainen seurantatutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. Yhteiskuntapolitiikka 77(1), 34–52.
- Kivistö, Jaana (2006) ”Missä mä olisin muuten?”: nuorten kokemukset lastensuojelusta ja muista viranomaispalveluista. Lisensiaatintutkimus. Turku: Turun yliopisto, sosiaalipolitiikka.
- Kitinoja, Manu (2005) Kujanpäässä koulu-koti. Tutkimus koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuudesta ja kouluhistoriasta. Tutkimuksia 150. Helsinki: Stakes.
- Korpinen, Johanna (2008) Istuntoja institutionaalisen katseen alla. Acta Universitatis Tampereensis, 1322. Tampere: Tampere University Press.
- Kouvonen, Petra (2011) Lasten osallistumisen ammatillisten perhekotien sääntelykäytäntönä. Teoksessa Mirja Satka, Leena Alanen, Timo Harrikari & Elina Pekkarinen (toim.) Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Tampere: Vastapaino, 205–241.
- Kuula, Tarja & Marttunen, Matti (2009) Laitoksessa rikosten vuoksi: selvitys alaikäisenä vastentahtoisesti huostaanotetuista. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Kähkönen, Päivi (1994) ”Vanhemmuuden murtuminen”. Lapsen huostaanotto sosiaalitoimen asiakirja-aineiston valossa. Jyväskylän opetussosiaalikeskuksen julkaisusarja 2. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Känkänen, Päivi (2013) Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa – kohti tilaa ja kokemuksia. Tutkimuksia 109. Sosiaalietieteiden laitos, Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Laakso, Riitta (2013) Mistä koti huostaan otetulle lapselle? Kunnallisanalan kehittämissäätiön tutkimuksia 73. Verkkojulkaisu. Helsinki: Kunnallisanalan kehittämissäätiö.
- Laakso, Riitta (2009) Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityöstä. Acta Universitatis Tampereensis 1444. Tampere: Tampere University Press.
- Laurila, Anja (1999) Toinen mahdollisuus – pitkäaikainen sijaiskotihoido ja aikuis-tuneen tytön identiteetti, minäkäsitys ja sijaisäitirepresentaatio. Acta Universitatis Tampereensis. Tampere: Tampere University Press.
- Lehto-Salo, Pirkko (2011) Koulukoti – nuoren toinen mahdollisuus? Mielenterveyden häiriöiden, oppimisvaikeuksien ja perheongelmien kirjo kehittämishaasteena. Jyväskylä studies in education, psychology and social research (414). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Manninen, Marko (2013) Koulukotiin sijoitettujen nuorten oirekuva ja ennuste.

- Tutkimuksia 112. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Myllärniemi, Annina (2006) Huostaanottojen kriteerit pääkaupunkiseudulla. Julkaisusarja 7. Helsinki: SOCCA ja Heikki Waris –instituutti.
- Pajari, Marjo (2013) Kadonnutta vanhempaa etsimässä. Ajatuksia ja kokemuksia hyvästä käytännöstä kadonneen vanhemman yhteydenotto-prosessissa. Helsinki: Ehjä ry.
- Pasanen, Timo (2001) Lastenkodin asiakas-kunta. Psykiatrinen tutkimus lastenkoti-lasten kehityksellisistä riski- ja suojaavista tekijöistä, oirehdistuksesta sekä hoidontarpeesta. *Annales Universitatis Turkuensis C 170*. Turku: Turun yliopisto.
- Pekkarinen, Elina (2011) Lastensuojelun tieto ja tutkimus – Asiantuntijoiden näkökulma. *Verkkojulkaisuja 52*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Pekkarinen, Elina (2010) Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu: viisi tapaus-tutkimusta kuudelta vuosikymmeneltä. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura julkaisuja 102. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura.
- Pitkänen, Miia (2008) Yhteiseen elämään: huostassapidon lopettaminen lastensuojelun toimenpiteenä. *Lisensiaatintutkimus*. Helsinki: Helsingin yliopisto, yhteiskuntapolitiikan laitos.
- Pösö, Tarja (2014) Lasten huostaanotto tutkimuksen haasteena. *Hyvinvointikatsaus 1/14*, 74–79.
- Pösö, Tarja (2004) Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. *Tutkimuksia 133*. Helsinki: Stakes.
- Pösö, Tarja (1993) Kolme koulukotia. *Acta Universitatis Tamperensis 383*. Tampere: Tampere University Press.
- Raitakari, Suvi (2006) Neuvottelut ja merkinnät minuuksina. Vuorovaikutuksellisuus ja retorisuus nuorten tukiasumisyksikön palaverissa ja tukisuunnitelmissä. *Acta Universitatis Tamperensis 1183*. Tampere: Tampere University Press.
- Rautio, Paula (2004) ”Kyllä se varmaan silleen välittää...” – Kiintymyssuhdehaastattelu välineenä sijoitetun lapsen kuulemisessa. *Lapsi- ja nuorisososiaalityön erikoisala*. Lapin yliopisto. Pelastakaa Lapset, Julkaisusarja numero 2. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Reinikainen, Sarianna (2009) Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. *Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 224*. Helsinki: Helsingin yliopisto / Yliopistopaino.
- Saarikallio-Torp, Miia & Heino, Tarja & Hiilamo, Heikki & Hytti, Helka & Rajavaara, Marketta (2010) Lapset huostassa, vanhemmat ahdingossa. Teoksessa Ulla Hämäläinen & Olli Kangas (toim.) *Perhepiirissä*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 236–264.
- Salo, Reino (1956) Kunnallinen lastensuojelutyö sosiaalisen sopeutumisen kasvattajana: tutkimus Vaasan kaupungissa vuosina 1924–1952 suoritetun lakisääteisen lastensuojelutyön tuloksista. Tampere: Yhteiskunnallisen korkeakoulun väitöskirja.
- Salminen, Ari (2011) Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsaustyyppiin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. *Opetusjulkaisuja 62*. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Saurama, Erja (2002) Vastoin vanhempien tahtoa. *Tutkimuksia 7*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Selin, Pirjo (2008) Lapsen etu ja yhteiskunnan vastuu. Suomalaista lastensuojelun huostaanottoa koskevat tekstit 1950-luvulta 1980-luvulle. *Lapsi- ja nuorisotyön erikoisala. Lisensiaatintutkimus*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.
- Sinko, Päivi & Virokannas Elina (2009) Rajallisia äitiysidentiteettejä – Huumeita käyttäneiden naisten kertomuksia lastensa huostaanotoista. *Janus 17 (2)*, 104–120.
- Toimiva lastensuojelu, Selvitysryhmän loppuraportti (2013) *Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 19*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=6511574&name=DLFE-26809.pdf. Luettu 4.2.2014.
- Tuovinen-Kakko, Tarja (2011) Äitien kokemuksia huostaanotosta ja sen jälkeisestä elämästä. *Marginalisaatiokysymysten sosiaalityön erikoisala. Lisensiaatintutkimus*. Rovaniemi: Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.

- Törnudd, Margit (1956) Värnlösa barn i samhällets vård: en undersökning rörande värnlösa barn som omhändertagits för varaktig samhällsvård av Helsingfors stads barnskyddsämnd. Helsinki: Helsingfors stad.
- Törrönen, Maritta & Vauhkonen, Teemu (2012) Itsenäistyminen elämänvaiheena: osallistava vertaistutkimus sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvoinnista. Helsinki: SOS-lapsikylä ry.
- Törrönen, Maritta (1999) Lasten arki laitoksessa – Elämistila lastenkodissa ja sairaalassa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Valkonen, Leena (1995) Kuka on minun vanhempani. Perhehoitonuorten vanhempi-suhteet. Tutkimuksia 52. Helsinki: Stakes
- Valkonen, Maarit & Pasanen, Timo (2012) Nuorten kokemuksia Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidosta. Yhteiskuntapolitiikka 77(3), 302–309.
- Vehkalahti, Kaisa (2009) Daughters of Penitence. Vuorela State Reform School and the construction of reformatory identity, 1893–1923. Oxford: Peter Lang.
- Vierula, Tarja (2012) Asiakkaiden ja asiakirjojen väliset suhteet lastensuojelussa. Vanhempien näkökulma. Janus 20 (2), 149–167.
- Viittala, Kaisu (2001) ”Kyllä se tommoseläki lapsella on kovempi urakka”. Sikiöaikana alkoholille altistuneiden huostaan otettujen lasten elämäntilanne, riskiprosessit ja suojaavat prosessit. Jyväskylä studies in education, psychology and social research. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.